

De goud- en zilverindustrie in Hoorna de Franse tijd

"ROZENDAAL": BIJNA 150 JAAR KOPLOPER

KLAAS MOLENAAR

Hoorn was in de zeventiende en de achttiende eeuw zo niet toonaangevend, dan toch buitengewoon belang rijk voor de goud- en zilveredelsmeedkunst in de Nederlanden. Denken we alleen maar aan Reynder en Claes Bel, de zeventiende eeuwers en de familie Ernens, die aan het eind van de achttiende eeuw aan de Hoornse Zeedijk en later in de Kerksteeg in edele metalen deed. Toch werden in de loop van de achttiende eeuw veel betrekkelijk kleine steden in Holland in belangrijkheid ver voorbijgestoken door het machtige Amsterdam als het gaat om de edelsmeedkunst: Haarlem, Hoorn, Leiden, Delft, Gouda, Dordrecht.

Maar Hoorn bleef in vele opzichten toch nog bijna anderhalve eeuw een klein beetje "Schoonhoven" in West-Friesland. In de boeken staan namen van tientallen families die zich generaties lang in Hoorn bezig hielden met het vervaardigen van gouden en zilveren voorwerpen in ateliers of gewoon werkplaatsjes en die zich ook meer en meer gingen specialiseren in onderhoud en reparatie van in ongereede geraakte stukken.

Om er een paar te noemen: de families Breijer (Breyer), Dirks, Engel, Ernens, Greeuw, Korver, Reek, Rozendaal, Salm, Schuit, Van Straaten, Volten, Zeeman, Weyling. Namen van sommige "eenlingen" hadden en hebben in Hoorn een bekende klank: Drost, Eijken, Hageman, Kaldenbach, Van Kalken, Van Kleef, Klooster, Kroon, Osinga, Van Riel, De Roeper, Spel.

Bij alle hierboven vermelde namen, maar ook bij nog andere namen van Hoornse meesters, hoort een door hen op gezette tijden gedeponeerd meesterteken.

Over meestertekens

Wanneer een liefhebber of verzamelaar van antiek goud of zilver een hem onbekend stuk in handen krijgt zal hij onmiddellijk kijken welke merktekens, welke keuren op het voorwerp voorkomen. Aan de hand van deze tekens is het meestal mogelijk na te gaan, wie het voorwerp heeft gemaakt, waar het werd gemaakt, welk gehalte goud of zilver het heeft en wanneer het werd vervaardigd.

Al deze gegevens kunnen wij nu in zeer veel gevallen uit die merktekens halen, dankzij de studie van die merken. De opzet van het slaan van tekens is een heel andere geweest en is dat nu nog.

Dat het stuk een meesterteken draagt was om de keurmeester zekerheid te geven omtrent de identiteit van de vervaardiger. Als hij het voorwerp van een gehalte had gemaakt dat lager was dan bij de voorschriften was geoorloofd, kon hij ter verantwoording worden geroepen en zo nodig bestraft. Zo kreeg al in de tijd van de gilden de koper van een stuk edelmetaal, dat toen in verhouding met alle andere artikelen veel kostbaarder was dan nu, een waarborg omtrent de kwaliteit van het goud of zilver. De wet, die tegenwoordig deze materie behandelt, heet dan ook de Waarborgwet. De tekens zoals die op het Nederlandse goud en zilver voorkomen zijn bijna allemaal een uitvloeisel van het placaat van 1503 van Philips de Schone, waarbij reeds werd bepaald dat iedere goud- en zilversmid zijn werk

van zijn meesterteken moest voorzien. In het begin was dit meestal een “huismerk”, later kwamen steeds meer “initialen” in gebruik. In de Franse tijd werd deze manier van “signeren” zelfs verplicht gesteld.

Als bijlage bij dit artikel is een vrijwel complete lijst opgenomen van Hoornse meesters, hun meestertekens en de jaren gedurende welke zij deze tekens hanteerden: voor de verzamelaar van “Hoorns zilver” een bijzonder nuttig en handig hulpje.

Het “Huis Rozendaal” (1833-1971)

Hoe je het ook wendt of keert, de bekendste naam in de goud- en zilverindustrie van Hoorn sinds het begin van de negentiende eeuw is zonder concurrentie “Rozendaal”. De familie Rozendaal mag een echt Hoornse familie worden genoemd, gezien het feit dat er al in 1720 een Jan Rozendaal uit Amsterdam naar Hoorn kwam. Zijn voorvaderen “deden” in goud en zilver. Al in 1625 was er in Friesland ene Hans Rozendaal werkzaam als zilversmid. Een afstammeling van “Amsterdamse” Jan Rozendaal, Johannes Jansz. Rozendaal, in 1815 geboren in Hoorn aan het Achterom, vestigde in 1833 een bedrijfje, wat blijkt uit het feit dat hij op 6 maart van dat jaar zijn meesterteken deponeerde bij het kantoor van de Waarborg.

Eigenlijk was 1833 een zeer ongunstig jaar om een goud- en zilversmederij te beginnen. Van de ruim twee miljoen inwoners die Nederland toen telde behoorde 13% tot de beelden. Dit zou oplopen tot 27% in 1850! De volksklasse was arm en verkeerde in slechte lichamelijke conditie. In 1833 brak er cholera uit. Het sterftecijfer steeg onevenredig.

Het openbaar vervoer in die dagen beperkte zich tot de trekschuit en de diligence. Pas in 1839 werd de eerste spoorlijn in gebruik gesteld. Energie, opgewekt door stoom, was een zeldzaamheid. De opkomst van het moderne kapitalisme stond weliswaar voor de deur, maar die deur stond nog slechts op een kier. De bedrijven waren klein, werden veelal bestierd door één man: de eigenaar. Voor gouden en zilveren voorwerpen was er een beperkt afzetgebied. Mensen als Jan Rozendaal verlangden niet veel meer dan het halen van een redelijk levensonderhoud uit hun bedrijfje.

In 1840 kwam het toch tot een aanzienlijke uitbreiding. Jan Rozendaal “de oude”

De oude Jan Rozendaal, de stichter van het bedrijf en de vader van Dirk en Gerard, de “Gebroeders”. Hier omstreeks 1900 gefotografeerd met zijn vrouw.

werd fabrikant. Onder zijn personeel bevonden zich zijn twee zonen Jan en Anthonie, die vanaf 1880 verder werkten onder de firmanaam "Gebroeders Rozendaal".

In 1891 trad Anthonie uit de firma. Jan nam vervolgens zijn zoon Dirk op als medevenoot. Na de dood van zijn vader kreeg Dirk in 1901 de leiding. Hij verzekerde zich van de assistentie van zijn broer Gerard, die een aantal jaren jonger was. In 1942 trad Dirk om gezondheidsredenen uit de vennootschap. De leiding ging over in handen van broer Gerard, waarna in 1945 diens zoon Jan Rozendaal ("de jonge") de directie ging voeren.

In 1920 werd de firma "Gebroeders Rozendaal" omgezet in een naamloze vennootschap, de N.V. Goud- en Zilverindustrie voorheen Gebroeders Rozendaal. Bij het 125-jarig bestaan van het bedrijf, op 6 maart 1958, verkreeg de N.V. het predikaat "Koninklijk". Na 9 juni 1964 werd de naam gevoerd: "Koninklijke Goud- en Zilverindustrie, voorheen Gebroeders Rozendaal N.V.".

Combinatie van oud en nieuw

"Rozendaal, in Goud en Zilver": het was eigenlijk een allermerkwaardigst bedrijf. Een combinatie van oud en nieuw op meerdere gebieden.

Neem de huisvesting. Vanaf 1833 werd er gewerkt "aan huis". In de loop der jaren werd een pand betrokken in de Kruisstraat. Dat was waar, na een brand, jarenlang een lelijk hek het daarachter gelegen perceel met smelterij voor onbevoegden afsloot. Tenslotte verhuisde men naar het pand Grote Noord 11. Na een rigoureuze verbouwing op instigatie van "jonge" Jan Rozendaal en onder de eminente leiding van architect Hermans veranderden kantoor en fabrieksgebouwen daar in een efficiënte administratie- en verkoopruimte; in het prachtige patriciërshuis met zijn fraaie, gedistingeerde gevel. Met een ultramoderne fabriek in de behuizing aan het Achterom.

Modern: dat wel. Maar: de arbeidsmethoden waren en zijn door de eeuwen geadeld. In de fabriek vond men geen lopende banden, wel individueel handwerk, dat artificeit en grote vakbekwaamheid vergt. Geen geraas, geen gesjouw, geen geroep in deze fabriek,

De eerste "fabriek" aan het Achterom: een smalle pijpenla, met daarin veel mensen.

maar een rustige sfeer, waarin de goudsmit of de stenenmeester priegelde met fijne instrumentjes. Het ambacht van goudsmid was en is eigenlijk totaal "uitgeprobeerd". Dat komt wellicht omdat het zo oud is.

Egyptenaren, Grieken en nog andere oude cultuurdragers: zij waren al meesters in de gouden zilversmeedkunst. Nieuwe technieken kwamen er tenslotte nauwelijks meer bij. Hoogstens werd een "vergeten" techniek weer eens nieuw. Zoals emaileren, dat tijdenlang niet meer werd beoefend, gewoon omdat er geen vraag meer was naar geëmailleerde voorwerpen.

Dure charme

Goudsmiden zaten nog niet zo lang geleden soms dagen-, soms zelf wekenlang aan een werkstuk. In onze tijd, de hoge arbeidskosten in aanmerking genomen, een wel erg kostbare aangelegenheid. De uiteindelijke oorzaak van de ondergang van het bedrijf was dan ook zonder twijfel gelegen in het arbeidsintensieve werk van de goudsmit/handwerksman! De echte vakman legt zijn ziel in zijn werk. Nooit zijn twee producten gelijk. Dat is de (dure) charme van handwerk.

Vroeger, tot in onze eeuw toe, werkte de goudsmit voor nieuw werk alleen op bestelling. Geadverteerd werd er niet. Dat paste niet bij de standing van de zaak. Wel ging "grootvader" Jan, de vader dus van Dirk en Gerard, aan het eind van de negentiende eeuw soms naar Friesland om klanten te bezoeken. Dat was altijd gezellig! Zo'n eerste dag na aankomst werd er niet over zaken gepraat. Men was 's avonds knus bij elkaar. Er werd een glas wijn geschonken en een kaartje gelegd. Pas de volgende dag kwam de juwelenkist op tafel.... Dezelfde Jan Rozendaal ging ook bij tijd en wijle naar Purmerend; 's winters, als er voldoende ijs lag, op de schaats, het kistje met kostbaarheden op de rug.

Dat werd in de loop der jaren allemaal anders. In de laatste jaren van zijn bestaan had het bedrijf meerdere vertegenwoordigers in dienst, die de juweliers in het hele land bezochten.

Rozendaal exporteerde niet of nauwelijks. Dat was ook wat moeilijk met producten die op "gladde" ringen (trouwringen) na, allemaal enig in hun soort waren. Want het buitenland vroeg series van een bepaald artikel. Op de productie daarvan was Rozendaal niet ingesteld. Rozendaal wilde voor wat betreft sieraden wel met de mode meegaan. Maar merkwaardig genoeg: in de sieradenbranche in ons land was er nauwelijks sprake van moderne vormgeving. Modeverschijnselen waren er wel. Maar de mode greep vrijwel altijd terug op "vroeger".

Tachtigers

Een opleiding tot goudsmit is zeker niet "even" te volgen. Natuurlijke aanleg is mooi meegenomen, maar verwerving van vakmanschap vergt jaren.

Rozendaal leidde zijn personeel zelf op. Oude rotten op de zaak, vaak niet al te grote pedagogen, werden voor hun gevoel opgescheept met snotjongens, die je niet alleen een vak leerde, maar ook gebruikte als boodschappenjongen. Er leven nog steeds van die boodschappenjongens van toen, uit de eerste decennia van onze eeuw. Tachtigers. De 82-jarige Herman Winter kan er, in zijn woning in de Hoornse Baanstraat, nog altijd met smaak over vertellen.

Zo'n opleiding aan huis was rond 1900 gemakkelijk te financieren. De jonge student verdiende weinig meer dan een paar centen, de leermeester kostte ook al geen vermogen. Maar hij leerde wel een vak. In een bijzonder bedrijf, met bijzondere producten, zoals de landelijk vermaarde "haarwerkjes". Haarwerkers waren vaklieden die uit mensenhaar minutieuze tafereeltjes maakten die bijvoorbeeld dienden voor een medaillon of het slot van

*De oude meester
Simon Brandt met
een zeer jonge leerling.*

een Volendammer bloedkoralen halssnoer. De fraaie werkjes waren soms kleiner dan een vierkante centimeter.!

Wie eenmaal bij Rozendaal werkte bleef er vaak zijn leven lang. Veeljarige dienstjubilea kwamen dan ook geregeld voor. Zo ook tijdens de viering van het 125-jarig bestaan, toen het bedrijf, zoals vermeld, "Koninklijk" werd. Burgemeester Canneman was met deze heuglijke tijding naar De Doelen gekomen op de dag van het jubileum, 6 maart 1958. Eveneens waren daar die dag aanwezig de bekende Hoornse wethouder Kaldenbach, C. Nicolai, secretaris van de Maatschappij voor Handel en Nijverheid, die de zeldzame penning van de Maatschappij aan directeur Jan Rozendaal overhandigde en vanzelfsprekend, directie, commissarissen en het voltallige personeel. Directeur Rozendaal hield een indrukwekkende rede. Er waren vier jubilarissen, die elk meer dan veertig jaar hun beste krachten aan het bedrijf hadden gegeven. Zij kregen de eremedaille, behorende bij de orde van Oranje Nassau. De heer J.W. van der Horst, procuratiehouder, ontving de zilveren medaille, mejuffour E.M. van der Lijn, kantoorbediende, en de heren J. Mourik, goudsmid en J. Koeman, machinebankwerker, kregen de bronzen. De heer Mourik, in West-Friesland beter bekend als ome Jan Mourik met zijn contrabas werd extra in het zonnetje gezet. Hij was de perfecte vakman, die in de loop van de jaren bijna 10.000 prachtige gouden armbanden vervaardigde!

Tijdens de jubileumviering sprak ook de heer F.M.H. van der Ven, voorzitter van de Kamer van Koophandel. Hij feliciteerde directeur Jan Rozendaal met de behaalde mijlpaal en betrok in zijn hulde oud-directeur Dirk Rozendaal, die het bedrijf in woelige jaren steeds met vaste hand bestuurd en daarbij voor zijn tijd sociaal gezien een buitengewoon vooruitstrevend man is geweest. Iedereen in Hoorn kende en respecteerde "mister Rozendaal". Van der Ven besloot zijn speech met het uitspreken van de stellige verwachting dat het bedrijf een bron van werkgelegenheid in West-Friesland zou blijven: tot in lengte van jaren.

Mister Rozendaal, van 1901 tot 1942

In 1898 nam "oude" Jan Rozendaal zijn zoon Dirk op in het bedrijf als medevenoot. In 1901 werd Dirk zijn opvolger als directeur. Dirk had in de eerste jaren de wind behoor-

*Jan Rozendaal (met
baard en bolhoed,
derde van rechts),
geflankeerd door
v.l.n.r. zijn schoon-
zoon Aart Abraham
Hartman(kaaskoper)
en zijn zoons
Gerard, Johan,
Anton en Dirk.
Vooraan zijn klein-
zoon Piet, zoon van
Johan. (omstreeks
1900)*

lijk mee. De goud- en zilverindustrie ontwikkelde zich bijzonder voorspoedig. Voor “Gebroeders Rozendaal” betekende dat vooral: uitbreiding en een gigantische groei van het personeelsbestand. In 1919 stonden er 120 werknemers op de loonlijst! Arbeid was goedkoop, de lonen waren laag.

Het 100-jarig bestaan, in 1933, werd echter niet gevierd: crisistijd. Dirk en zijn “Gebroeders” beleefden, zoals zovele andere bedrijven, moeizame jaren.

Na zijn afscheid, in de oorlogsjaren, waarin het bedrijf weinig kon “doen”, bleef Dirk velen nog jarenlang bij als een zeer bijzonder mens.

Dirk was geen directeur in de gewone betekenis van het woord. Hij was “baas”, natuurlijk, maar hij kon ook als een vader zijn voor zijn mensen. Indien nodig steunde hij zijn “knechts” als die in persoonlijke moeilijkheden verkeerden. Vakmanschap waardeerde hij als geen ander. Een vakman: dat was Dirk ook zelf.

Zijn belangstelling voor zijn personeel ging ver. Er liepen veel mensen rond in de fabriek en op kantoor. Dirk ontdekte op enig moment dat hij sommigen niet meer bij naam kende. Dat zat hem dwars. Hij zocht en vond een oplossing: Dirk was een verwoed amateur-fotograaf. Hij maakte al foto's met behulp van een zelfontspanner. De fotografie riep hij te hulp bij zijn probleem met het herkennen en bij naam noemen van zijn discipelen. Hij

Leerlingen te over. Door Dirk op de kiek gezet. Vervolgens voorzag hij elk van hen van een nummer en op de achterkant van de foto vulde hij de bij de nummers behorende namen in. Zo probeerde hij zijn personeel te leren kennen. V.l.n.r.: staande V. Entius, C. Veenboer, J. de Rie, L. Bruggemann, J. Ipenga, V. Tros, J. Groot en J. Mourik (later ook muzikant); zittend N. van Beek, N. Pouw, T. Vonk, T. Wijdenes en A. van Hinte.

Leerlingen, gefotografeerd en van een nummer voorzien.

V.l.n.r. H. Tieken, A. Vermeulen, Gerrit Molenaar (mijn vader: K.M.) en A. Lammers.

V.l.n.r. Cor de Graaf, Greta Rutgers, Johanna de Jong, Joh. C. Buis en Theo Reidinga.

Een beeld in de werkruimte binnen de oude fabriek, kort voor de grote verbouwing in 1947.

fotografeerde ze, steeds opgesteld in kleine groepjes, gaf de gefotografeerden een nummer en noteerde op de achterkant van de foto hun namen. Vervolgens leerde hij die namen van buiten en prentte zich de daarbij behorende gezichten goed in. De hierbij afgedrukte foto's tonen een groot aantal werknemers in de eerste dertig jaar van deze eeuw. Vogels van zeer diverse pluimage vaak, bijna allemaal pure vaklui.

In de jaren dertig had Rozendaal zijn eerste buitenlandse werknemers. Herman Winter, al eerder genoemd, herinnert zich dat er in die tijd een aantal Duitsers in de fabriek werkzaam was. Vaklui ongetwijfeld. Maar: tenminste één van die Duitsers, al hobby-fotograaf, legde in zijn vrije tijd zo ongeveer alle Hollandse verdedigingswerken vast op de gevoelige plaat... Tijdens de Tweede wereldoorlog, vlak na Dirks vertrek, kreeg ook het personeel van Rozendaal te maken met de gedwongen tewerkstelling in Duitsland. Gerrit Molenaar, die al in 1918 als jongetje van veertien jaar bij Rozendaal in dienst trad, wilde helemaal niet naar Duitsland. Hij zag maar één mogelijkheid: ontslag nemen bij Rozendaal en zich als "alleenverdiener" het predikaat "onmisbaar voor het gezinsinkomen" verwerven. Dat lukte. Hij hoefde niet naar Duitsland. Maar zijn inkomsten waren in die moeilijke tijden niet al te riant.

Dirk Rozendaal "had Molenaar hoog" als vakman. Maar beider karakters botsten nogal eens in de loop der jaren. Tenslotte waren ze niet meer "on speaking terms". Voor het werk gaf dat weinig problemen. Want Dirk was niet alleen fotograaf, hij was ook een vermaard schrijver van kattebelletjes. Hij sprak dan wel niet met die Molenaar, maar schrijven deed ie 'm wel. Goudsmid Molenaar vond stevast iedere morgen een briefje op zijn werkbank, als begeleiding bij een reparatie-opdracht. Soms bevatten zijn episteltjes - nu eens buitengewoon humoristisch, dan weer zakelijk - wijze lessen. Of tips hoe de fabriekshuishouding beter bestierd zou kunnen worden. Enkele briefjes zijn er bewaard gebleven. Dirk Rozendaal en Gerrit Molenaar: niet on speaking terms dus. Maar Dirk bleef zijn oud-werknemer ook na diens vertrek nog een tijdlang financieel steunen.

Courage

Molenaar was, zoals gezegd vertrokken, omdat hij niet naar Duitsland wilde. Hij en zijn collega's waren gealarmeerd door een "vertrouwelijk bericht" van hun directeur. Onder het kopje "*Van de vergadering van 15 Febr. 1943 in Den Haag v.d. Ver. van Fabrikanten*" maakte hij een notitie, waarvan hieronder enkele fragmenten:

Alles is even onzeker en niemand is in staat om aanwijzingen te geven, die niet op losse schroeven staan. De fabrikant zoowel als de mensen die in zijn dienst staan, staan bloot aan allerlei gebeurtenissen. De fabrikant dat zijn heele bedrijf wordt stopgezet en in beslag genomen, de mensen die nog geen 50 jaar zijn, dat zij naar Duitsland gedirigeerd worden. Het een zoomin als het andere staat vast en er bestaat alleen een kans dat hetgeen mogelijk is, werkelijkheid kan worden.

Wanneer de raadsman zegt "zorg dat ge van die loonlijst afkomt" dan doet dat denken aan den raadgever voor een kiespijnlijder: Sla hem zijn kop af, zegt zoo iemand en de kiespijn zal hem geen hinder meer geven. Een werkgever moet iedereen die aan zijn bedrijf op eenigerlei manier verbonden is, op de loonlijst zetten; onverschillig in welke functie. Doet een werkgever dat niet, dan is hij in dezelfde mate in overtreding als iemand die valsche geld uitgeeft. We hebben dus allemaal een zeker oorlogsrisico te dragen waarvan de knapste advocaat ons niet vrij kan pleiten en we hebben geen andere keus dan ons te troosten met de gedachte aan den dichter, die ons voorhoudt: dat

*"een mensch lijdt dikwijls 't meest
aan onheil dat hij vreest
en dat nooit op komt dagen".*

Zekerheid geeft alleen de dood, want dan kan je niets meer gebeuren. - Gelukkig bestaat er nog zooiets van courage.-

Zo deed Dirk Rozendaal dat: een argeloos briefje boordevol suggesties aan de goede lezer.

Nog wat briefjes: omdat ze leuk zijn en zo veel zeggen:
Over lastige klanten.

Op het scheiden van de markt worden 's avonds de reparaties afgeleverd en haast je rep je worden dan de rekeningen geschreven en op een holletje gaan de pakjes dan naar de Post, nog net op tijd om niet voor een gesloten deur te komen. Zou dat niet anders kennen, want dat haasten kost geld. Het is van het grootste belang dat de reparaties afgeleverd worden op een moment dat de zonder haast genoteerd kunnen worden. Vroeger kon men aan de Post terecht tot misschien nog later dan 8 uur, maar nu smijten ze de boel dicht om 7 uur.

Iemand die op haast aandringt moet er bij zeggen dat hij graag dubbel geld wil betalen en doet hij dat niet dan gaat er de volgende dag nog een tram.

En deze kattebel mag er ook zijn:

Aan Tilburg Den Boer hebben wij geschreven:

Met de reparaties haasten wij ons zoveel mogelijk, maar U begrijpt: wij kunnen geen ijzer met handen breken. U zult, zoo goed als wij, de ervaring hebben dat er dikwijls overdrijving in het spel is bij het erachter heen jagen.

En nog een: weer over lastige klanten:

Wanneer ik op reis ga en ik ontmoet voor het loket aan het station een lange queue van lui die kalm hun beurt afwachten om hun kaartje te kunnen koopen, dan komt het voor dat een nieuw aankomende lomperd dadelijk naar voren loopt en zich tusschen de anderen dringt.. Men verdraagt dat, maar in zijn hart vervloekt men zoo iemand en noemt hem een schoft.

Wanneer ik mijn werkbank vol heb liggen met reparaties en er komt iemand met nieuwe reparatie waarbij hij op spoed aandringt, dan zie boven.

Voor die lastige klanten hing in het kantoor een briefje met de volgende inhoud:

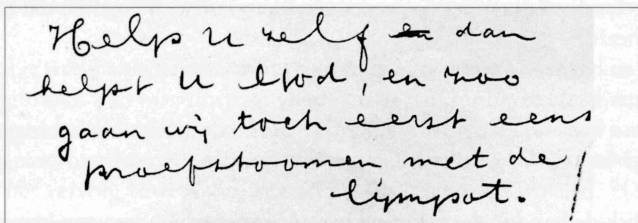
Wij hebben het voorrecht een drukke reparatie-afdeeling te hebben, waarin wij erkenning vinden voor een goeden zorg, die eraan besteed wordt.

Aangezien er altijd veel reparaties aangevoerd worden, en het uitgesloten is, dat er een voorrecht bestaat, daardoor de eene klant sneller bediend zou worden dan de andere, is het van geenerlei waarde om aan te dringen op haast.

Het gaat met de reparaties zooals het toegaat in de wachtkamer van den dokter: men krijgt zijn beurt naar gelang van vroeger of later binnenkomen.

Beleefd verzoeken wij u hiermede rekening te willen houden.

Zo, dat konden de dames en heren in hun zak steken.

Helps u zelf en dan
helpt u God, en zoo
gaan wij toch eerst eens
proefstooven met de
limpsot.

Nu een paar reparatietips voor de goudsmiden:

Ik geloof dat onze lippen een beetje dunner zijn. Dat moet bij de volgende niet omdat zilver te goedkoop is om met die dikte niet het volle pond te geven.

Bij reparaties mankeert men dikwijls een passend steentje. Het is dan soms het eenvoudigste om een steentje dat men in voorraad heeft te gebruiken en nemen de oude kast weg. Voor het nieuwe steentje wordt dan even een kastje gemaakt.

Over het vaststellen van de kostprijs werd schriftelijk overlegd met Jan en Alleman.

Met onze reparatie-afdeeling gaat het niet in een stijgende lijn. Misschien zijn wij wat duur en ik zou in 1937 wel eens willen proberen of wij de lui wat meer naar ons toe kunnen trekken door een klein prijsje te berekenen.

Men kan van een verschillend standpunt uitgaan.

a. door te zeggen, ik bereken een zoodanige prijs dat ik er wat aan verdien

b. door de prijs zoo te stellen dat wij de lui naar ons toe trekken omdat ze bij ons goedkoop uitkomen.

Tot heden hebben wij gewerkt naar systeem a. en nu probeeren wij het eens met b.

En even later:

Ge moet bij zulke reparaties zoo rekenen	
Winst	0.25
Arbeidsloon	0.20
Algemene bedrijfskosten	0.10
Extra, omdat het voor een particulier is	0.20
	0.75

Dikwijls zal het bedrag van het extra omdat het voor een particulier is wel met wat meer kunnen zijn dan 20 cent.

Dirk Rozendaal, het is gezegd, startte zijn directieloopbaan onder gunstige omstandigheden. Hoe anders was dat in de jaren voorafgaand aan zijn afscheid. Oorlog, schaarste, zakelijk misere. Een laatste notitie van zijn hand, die voldoende zegt over die misere:

Bedenkelijke toestand

Crisistijd

Handel in het goudvak bestaat er alleen nog maar in de verbeelding.

Steun voor de industrie, zooals voor de boeren is er niet en mag ook niet verlangd worden, en blijft er voor de werkgevers over om te roeien met de riemen die zij hebben. De goudsmid verkeert in een positie van een schipbreukeling, die op een eiland is aangeland, en die moet leven van een klein rantsoen voedsel, dat hij van het schip gered heeft.

Wij gaan beginnen met kort dag te werken, voorlopig van 9 tot 12 en van 2 tot 4.

Aafje van kantoor zal verder de mensen aanwijzen die voor het in gang houden van de machine wat langere dagen moeten maken.

Nadat Dirk de handdoek in de ring had moeten gooien, en vervolgens broer Gerard het schip moest proberen drijvende te houden, beleefde het bedrijf bange tijden. Met het einde van de oorlog leek ook Rozendaal toch een schitterende toekomst tegemoet te gaan. Gerard ging, zoon Jan kwam.

Jan Rozendaal, de laatste der mohikanen

Jan Rozendaal.

Jean Peintre noemt hij zichzelf graag.

Jean Peintre, bevoegen kunstschilder. Hij was de laatste echte Rozendaal die de directie voerde over het landelijk bekende familiebedrijf.

Met zijn vrouw Elsa, "la Elsa", bewoont hij een riant flat aan de Hoornse Astronautenweg, aan de boorden van het IJsselmeer.

Beiden inmiddels op de leeftijd der sterken. Beiden nog onwaarschijnlijk jong!

Deze Jan Rozendaal werkte hard om de schade aan het bedrijf, opgelopen tijdens de ruïneuze oorlogsjaren, te herstellen.

Hij zorgde, in samenwerking met architect Hermans, voor modernisering van het bedrijf en bedrijfsgebouwen. Het kantoor werd opgeknapt, wat een half jaar aan arbeidstijd vergde. Vervolgens kwam de fabriek aan de beurt. De werkruimte werd op de meest efficiën-

De fabrieksruimte na de grote verbouwing.

te wijze ingedeeld. De werkbanken werden zo geplaatst, dat optimaal gebruik van het daglicht kon worden gemaakt. Het machinepark werd "bij de hand" opgesteld. Bijna alle machines werden overgeschakeld op directe aandrijving. De smeltkamer werd geheel aan de nieuwe eisen aangepast, opgebouwd uit zuurvrije tegels en voorzien van afgesloten zuurkasten. Er kon in het vervolg zowel electrisch als op gas gesmolten worden. Het gehele complex werd voorzien van centrale verwarming.

De toekomst zag er zonnig uit. In 1958 vierde men uitbundig het 125-jarig bestaan.

Vol trots vertelt Jan Rozendaal dat hij als eerste Nederlandse fabrikant gastarbeiders uit Turkije naar ons land haalde; jaren voordat het begrip "gastarbeider" gemeengoed werd. Alleen: deze werknemers werden gehaald omdat zij in hun vaderland al hooggekwalificeerde goud- en zilversmeden waren.

Alles ging goed. Totdat voorjaar 1971 het Noordhollands Dagblad meldde: "*Gebroeders Rozendaal in moeilijkheden*". Veel lezers waren verbaasd. Rozendaal stond bekend als een zeer gezond bedrijf. Achter de schermen had zich echter al het nodige afgespeeld. Een jaar eerder verving de Raad van Commissarissen directeur Jan Rozendaal door een manager van buiten, H. van der Heyde. Dit besluit luidde het einde in van het bijna 140 jaar oude bedrijf.

Stagnatie in de afzet hadden "Rozendaal" in financieringsmoeilijkheden gebracht. Een reorganisatieplan van de nieuwe directeur leidde tot arbeidstijdverkorting, het ontslag van twee werknemers en veel onrust onder het overige personeel. Directeur Van der Heyde verwachtte in het voorjaar van 1971 nog het bedrijf draaiende te kunnen houden. Hoe anders zou het lopen.

Jan Rozendaal, de laatste directeur, aan het werk in zijn atelier. "Jean Peintre" hanteert de kwast met verve.

Een foto, genomen in januari 1997. (Foto Theo Mes, Hoorn).

Beëindiging van de productie

De Raad van Commissarissen en directie besloten op maandag 5 juli 1971 de productie te beëindigen. De Amrobank had kort daarvoor beslag laten leggen op de voorraden. De vennootschap was niet langer kredietwaardig. De overgebleven dertig personeelsleden stonden op straat. Onzekerheid heerste over een afvloeiingsregeling en een faillissement naderde. De vakbonden waren pas enkele dagen eerder ingelicht. Overleg met de firma Goudsmit in Rotterdam over fusie liep op niets uit.

De chaos en verontwaardiging waren groot. De krant schreef uitgebreid over de woede van de werknemers. De vakbond kreeg er geen vinger tussen, bij gebrek aan een gesprekspartner. De bond voelde zich voor een voldongen feit gesteld.

Het kwam niet tot een faillissement, bij gebrek aan activa binnen de NV. Het restant van de inboedel werd openbaar verkocht. Waardevolle voorwerpen verdwenen voor een habbekrats. Het bedrijfspand kwam in handen van sportschoolhouder Frits van der Werff.

Kortstondige voortzetting

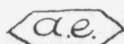
Het roemloze einde in 1971 van "Koninklijke Goud- en Zilverindustrie, voorheen Gebroeders Rozendaal", opgericht in 1833, leidde tot het oprichten van de BV Plantage. Dat gebeurde door ondermeer vijf oud-werknemers van Rozendaal: Paul Willems (in het bezit van een meesterteken), Cor Dol (reparateur en maker van nieuwe sieraden), Willem Bossong (graveur, ontwerper en reparateur), Rinus de Hoog (reparateur) en poetser Chris de Bruin, die als directeur optrad. Tiny Weyling werd als administratrice aangesteld. Het bedrijf, dat zich vestigde in een huis, dat in de wijk Plantage aan de Prins Willem Alexanderstraat in Westerblokker was gekocht, leek in de voetsporen van zijn illustere voorganger te treden. Twee oud-collega's konden zelfs in dienst worden genomen: Willem van Kleef en Jan Schouten, vermaard filigraine-werker.

Halverwege de jaren tachtig volgde toch liquidatie, in goed overleg, vanwege diverse praktische problemen. Daarmee verdween ook het laatste restje "Rozendaal".

Hoorn, voorjaar 1997

MEESTERTEKENS VAN HOORNSE GOUD- EN ZILVERSMEDEN

(1814-1963)

A. Ekers
1902-1925

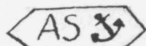
F. Breijer
1843-1843

C. Naatsmer
1812-1816

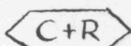
J. du Gardijn
1850-1852

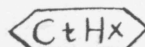
A.S. Schagen
1881-1903

B. Verhoogt
1921-1949

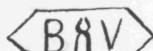
F.C. Reek
1922-1928

C. ten Hope
1900-1909

A.S. Schagen
1881-1903

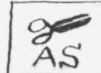
B. Verhoogt
1921-1949

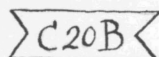
C. Schuit Dzn.
1824-1849

D.D. Hoep
1812-1819

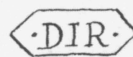
A. Stieltjes
1817-1825

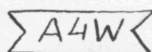
C.F. Bauer
1933-1947

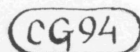
C. van Kleef
1812-1853

D.J. Reek
1815-1835

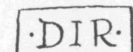
W.A. Willemsen
1944-1955

Ch. C. Goedhart
1878-1879

C. van Kleef
1812-1853

D.J. Reek
1815-1835

A. Weyling
1842-1853

C.J. de Roeper
1846-1853

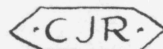
C. Zeeman
1817-1824

D.J. Reek
1815-1835

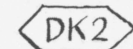
A. Weyling
1856-1878

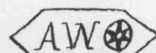
C.J. de Roeper
1846-1853

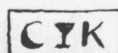
T. Drup
1839-1853

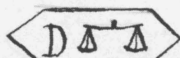
D. Kriebel
1869-1902

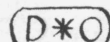
A. Weyling
1856-1878

C. van Kleef
1812-1853

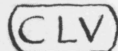
T. Drup
1839-1853

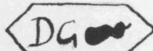
D. Osinga
1923-1955

F. Breyer
1853-1861

G.L. Volten
1914-1930

J. du Gardijn
1850-1852

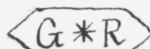
C.P. de Roeper
1877-1917

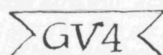
D. Rozendaal
1890-1891

F. Breyer
1853-1861

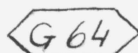
Gebr. Rozendaal
1874-1898

G.J. Vollenga
1926-1959

D. Schuit Cz.
1849-1853

Gebr. Ch.C. Goedhart
1866-1870

Gebr. Rozendaal
1874-1923

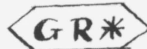
G.L. Volten
1947-1956

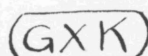
D. Schuit Czn.
1849-1853

Gebr. Ch.C. Goedhart
1866-1870

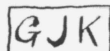
Gebr. Rozendaal
1898-1923

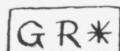
G.J. Klooster
1922-1922

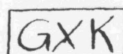
E. Drost
1910-?

G.J. Klooster
1915-1922

Gebr. Rozendaal
1898-1923

G.J. Klooster
1922-1945

A. Weyling
1856-1878

G. Kroon
1851-1856

Gebr. Rozendaal
1874-1898

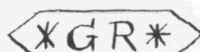
G. Zeeman
1851-1885

Wed. E. Weyling
1878-1914

G. Kroon
1856-1872

Gebr. Rozendaal
1898-1923

G. Zeeman
1851-1885

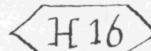
Wed. E. Weyling
1878-1914

G. Kroon
1856-1872

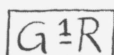
G. Reek
1872-1881

H. Hageman
1836-1853

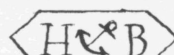
Wed. E. Weyling
1878-1914

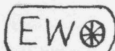
Gebr. Rozendaal
1898-1923

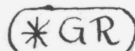
G. Reek
1812-1823

H. Becker
1829-1833

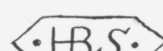
Wed. E. Weyling
1878-1914

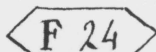
Gebr. Rozendaal
1874-1898

G. Reek
1812-1823

H. Buyter-Snoek
1852-1853

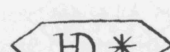
L.H. Ferthe
1818-1853

Gebr. Rozendaal
1874-1898

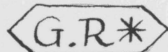
G. Reek
1812-1823

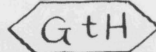
H. Dirks
1848-1865

F. Breijer
1843-1843

Gebr. Rozendaal
1874-1898

G. ten Hoope
1903-1903

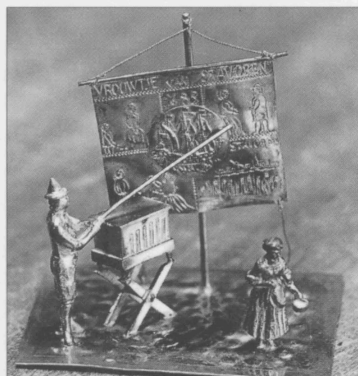

H. Dirks
1848-1853

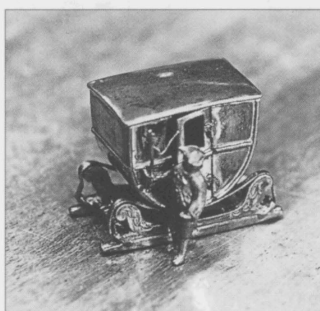
Voorwerpen, gemaakt door Hoornse zilversmeden en die een onderdeel vormen van de zilvercollectie van het Westfries Museum. (foto's Theo Mes).

olie- en azijnstel (J. van Straten).

kermisartiest (J. van Straten).

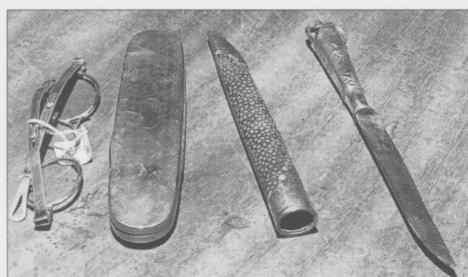
koets (J. van Straten).

disselwagen (J. van Straten).

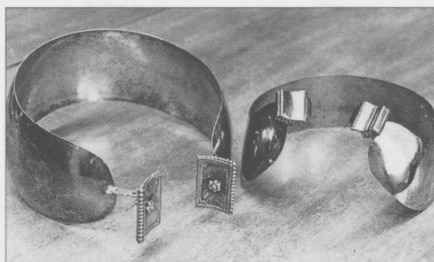
soezenschotel met fraai hengsel (P. Salm)

bril met koker (P. Salm), mes met schede (J. Reek)

gesp (H. Hageman); haaknaald (P. Salm)

*Westfries oorijzer (P. Salm);
oorijzer (D. Rozendaal)*

H. Dirks
1863-1865

J.H. de Roeper
1814-1846

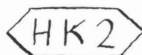
H. Hageman
1836-1853

H.J. Emens
1812-1813

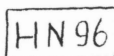
H. Kaldenbach
1853-1862

H. Kaldenbach
1853-1862

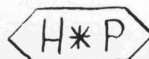
D. Horst & W. Kreeft
1916-1918

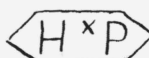
H. Numeijer
1878-1883

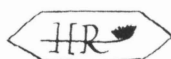
H. Preyer
1896-1909

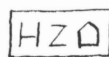
H. Preyer
1896-1909

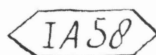
H.J. Pieters
1918-1927

J.H. de Roeper
1814-1846

D. Horst
1918-1927

J.A. Appelboom
1861-1882

J. Bierenbroodspot
1856-1880

J. de Jager
1814-1816

J. Errens
1821-na 1823

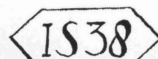
J. Rozendaal
1853-1874

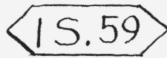
J. Schuit
1820-1844

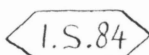
J. Schuit
1820-1844

J.v. Straaten
1853-1886

J. Spel
1862-1892

J. Smit
1874-1879

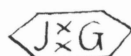
J. du Croix
1812-1839

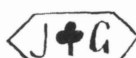
J. du Croix
1812-1839

J. Eijken
1812-1816

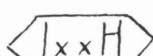
J. Groot
1919-1943

J. Greeuw
1836-1852

J. Greeuw
1836-1852

J. Haring
1919-1922

J. Hoep
1812-1813

J.J. Siewerts
1841-1853

J. Korver
1826-1856

J. Korver
1856-1877

J. Kramer
1875-1876

G.J. Klooster
1915-1922

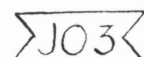
J. Korver
1826-1853

J. Mes
1912-1958

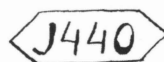
J. Mes
1912-1958

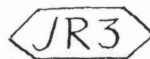
J.M. Olpp jr.
1931-1949

J. Olthuis
1826-1849

J. Olthuis
1826-1849

J. Rozendaal
1874-1926

J. Rozendaal
1874-1926

JR18

J.Rozendaal
1853-1874

JR*

J.Rozendaal
1874-1926

JR

J.Reek
1836-na 1856

JUR

J.Reek
1836-na 1856

JR

J.Rozendaal
1853-1874

JR

J.Rozendaal
1853-1874

JR

J.Rozendaal
1833-1853

J15S

J.Schuit
1813-1834

38 JS

J.v.Straaten
1846-1853

38 JS.

J.v.Straaten
1853-1886

JS38

J.v.Straaten
1853-1886

J.S.38

J.v.Straaten
1853-1886

59 JS

J.Spel
1862-1892

J.S.59.

J.Spel
1862-1892

JS:

J.Schoof
1921-1957

JS*

J.Schuit
1813-1834

JS

J.Schuit
1813-1834

JS

J.Schuit
1813-1834

J*V

J.W.Vis
1919-1920

(JxV)

J.Volten
1922-1946

J.V.

J.Verhoogt
1894-1936

JvDH

J.v.Dijk
1901-1939

J.v.D
H

J. van Dijk
1901-1939

92 JvK

J. van der Kamp
1829-1844

JvdM

J. van der Meulen
1905-1906

J.V.K.

A.J.v.Kalken
1919-1942

K42

G.Kroon
1851-1856

K74

D.Kriebel
1869-1902

K.74

D.Kriebel
1869-1902

K81

J.Korver
1826-1853

LH 90

L.Heijligers
1876-1893

.LH.

L.H.Ferthe
1818-1853

M*O

J.M.Olpp
1918-1923

NE

N.Engel
1850-1895

N2R

N.Reek
1823-1853

NR

N.Reek
1853-1872

N≡R

N.Reek
1853-1872

NR

N.Reek
1823-1853

NR

N.Reek
1853-1872

NS

N.A.Slot
1880-1902

082

J.Olthuis
1826-1849

PK

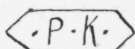
P. van Kalken
1918-1937

.PK.

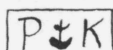
P.Korver
1853-1889

PK
108

P.Korver
1852-1853

P.Korver
1853-1889

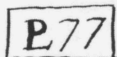
P. van Kalken
1918-1937

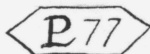
P.Korver
1852-1853

P.Korver
1853-1889

P.Loopuyt
1820-1853

P.Loopuyt
1820-1853

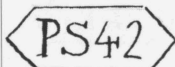
P.Loopuyt
1820-1853

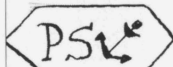
P.Reek
1812-1830

P.Schuurman
1812-1861

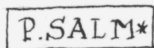
P.Salm
1856-1890

P.Salm
1850-1890

P.Salm
1856-1890

P.Salm
1856-1890

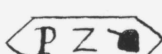
P.v.Riel
1919-1933

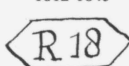
P.Zeeman
1812-1845

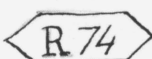
P.Zeeman
1812-1845

P.Zeeman
1812-1845

J.Rozendaal
1853-1874

P.Reek
1812-1830

G.Reek
1872-1881

Gebr. Rozendaal
1898-1923

J.Rozendaal
1833-1853

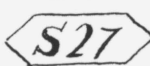
J.Rozendaal
1853-1874

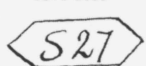
J.Rozendaal
1853-1874

J.Rozendaal
1853-1874

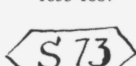
J.J.Siewerts
1841-1853

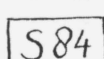
J.J.Siewerts
1853-1887

J.J.Siewerts
1853-1887

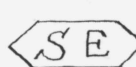
C.Schuit Dzn.
1824-1849

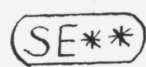
J.Smit
1874-1879

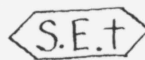
W.Schuurman
1839-1847

S.Engel
1882-1907

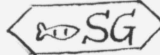
S.Engel jr.
1906-1927

S.Engel
1882-1907

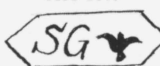
S.Greeuw Hzn.
1853-1875

S.Greeuw Hzn.
1853-1875

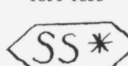
S.Greeuw Hzn.
1853-1875

S.Greeuw Jzn.
1850-1853

S.Greeuw Jzn.
1850-1853

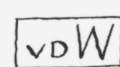
W.Spel & Schiffel
1892-1896

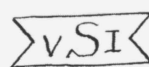
S.Stieltzes
1812-1825

S.Stieltzes
1812-1825

K.J.v.d. Weghe
1915-1915

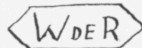
J.v. Straten
1901-1938

R.v.Straten
1938-1950

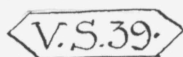
J.v.Straten
1901-1938

W. de Rooy
1918-1922

W.Schuurman
1839-1847

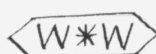
Gebr.v.Straten
1885-1881

J.v.Straten & Co.
1891-1894

W.N.Ernens
1814-1827

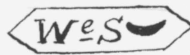
W. Wormsbecher
1897-1926

Gebr.v.Straten
1885-1891

J.v.Straten
1901-1938

Wed. J.Schuit Dsz.
1844-1846

W. Zip
1827-1873

J.v.Straten
1894-1901

A.Weyling
1842-1878

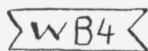
Wed. J.Schuit Dsz.
1844-1846

W. Zip
1827-1873

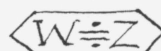
J. van Straten
1901-1938

W. Bos
1926-1928

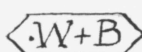
W.C.Keesom
1869-1887

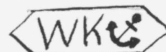
W. Zip
1827-1873

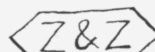
J.v.Straten
1901-1938

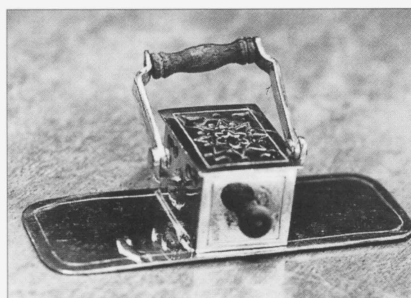
W. Bos
1899-1906

W.C.Keesom
1869-1887

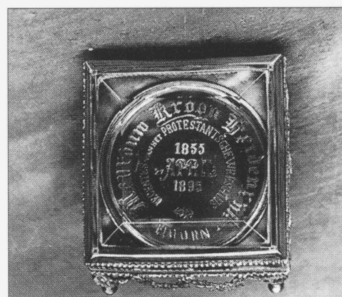
P.Zeeman & Zn.
1845-1851

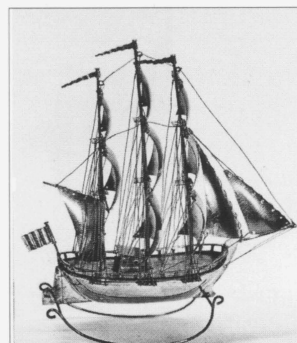
een stoof (D. Schuit)

beugel met haak (J. Rozendaal), kluwenhouder (J. Rozendaal), strooilepel (P. Schuurman).

penning (J. Verhoogt)

schip (J. Volkers)

Toelichting

De hiervoor afgebeelde meestertekens zijn in kolommen in een min of meer alfabetische volgorde geplaatst. Het lezen van een in een gouden of zilveren voorwerp geslagen mees-terteken is niet altijd gemakkelijk. Vaak zijn de tekens niet scherp genoeg ingeslagen. Ook vertonen ze vaak slijtage als gevolg van veelvuldig poetsen! De onderzoeker dient in elk geval een krachtig vergrootglas te hanteren. Na herkenning van een teken is aan de hand van bovenstaande lijst gemakkelijk na te gaan of het gaat om een "Hoorns stuk" en wie er de maker van is geweest.

Hoorns zilver met name is een zeer gelief verzamelobject!

Verantwoording

Geraadpleegde literatuur:

Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilvermeden 1814-1963,

Staatsuitgeverij 1980.

Archief Dagblad voor West-Friesland.

Foto's, waarbij geen herkomst staat vermeld, zijn afkomstig uit de particuliere collecties van resp. Jan Rozendaal, Herman Winter, Rinus de Hoog en Klaas Molenaar.

De **meestertekens** zijn getekend door Jacques Thorn.

*Met de blinkende roikdom van
die mooie, ouwe kap.*

